

Seppo Kalliokoski Hanasaari 20.9.2008
Lääkintälähetystyö naisen aseman parantajana.

Naisten merkitys niin lähetys kuin kehitysyhteistyössä on niin valtava, että sitä ei pysty lyhyessä ajassa kuin vähän hipaisemaan. Siksi sallittaneen minun puhua nyt vain Namibian näkökulmasta jonka ihan oikeasti tunnen ja tiedän. Olen vakuuttunut samankaltaisista kokemuksista muuallakin. Kun olin tullut Namibiaan Onadjokwelle 1973, edeltäjäni Henrik von Schantz esitteli sairaalaa minulle ja tultiin pesulaan. Siellä isokokoinen jo vanhempi afrikkalainen mies ihmetteli kuinka minä selviän kun vaimoni on lääkäri, eli korkearvoisempi kuin minä ja hetken kuluttua hän itse totesi, onhan hänenkin pomonsa nainen Marjatta Mustaniemi. Mistä oli kyse? Afrikkalaiset miehet eivät olleet tottuneet työskentelemään naisten alaisuudessa. Heille suomalaiset naistyöntekijät olivat ikään kuin sukupuoleettomia ihmisiä. Naimattomia naislähetettä varten ambokielessä on ihan oma sana jota ei käytetä kenestäkään muusta, feilaini. Mutta näitä feilainia ja naimisissa olevia naisia oli paljon Namibiassa erityisesti terveyssektorilla. Sairaanhoidattajia Suomesta oli silloin 40 ja 3 lääkäriä sekä apteekissa ja toimistossa lisää. Jossain vaiheessa kyllä sekin on selvinnyt, naisista on kyse, varmaan afrikkalaisilla naisilla ei ollut koskaan mitään ongelmaa tässä suhteessa.

Mitä tahdon osoittaa, on esimerkin vaikutus, se on ollut ratkaiseva tekijä. Mutta Namibian kohdalla se iso asia on Selma Rainio. Professori Matti Peltola on kutsunut häntä feministiksikin, eikä ole varmaan väärässä. Hänen haaveensa oli tulla Suomeen lääkäriksi, mutta lähtikin Ambomaalle 1908. Hän ei yksin perustanut Onadjokweta vaan kokonaisen verkoston sairaaloita ja klinikoita syntyi Pohjois- Namibiaan hänen työnsä hedelmänä 12 sairaalaa ja 27 klinikkaa joissa tuhat sairaansijaa. Ei ihme että häntä kutsutaan pohjoisen enkeliksi suomalaisesta lähetystyöstä julkaistujen postimerkkien ensipäivän kuoressa 1995. Olen ajatellut, että jos Selma olisi jäänyt Suomeen niin hän olisi monta vuotta joutunut toimimaan mieslääkäri alaisuudessa, mutta Namibiassa, hän saattoi toimia, täysin itsenäisesti, jo vuodesta 1908 alkaen. Miksi tämän halusin vielä sanoa, että huomaisimme, että hänessä tarjosimme sellaisen tasa-arvon mallin jo niin aikaisin, joka ei ollut edes meillä täällä totta. Niin Namibialaisilla on ollut kuva maastamme parempi kuin todellisuus. Tässä tapauksessa ei puheissa vaan esimerkissä.

Vuonna 2008 ja kaikkina näinä menneinä vuosina Selma on yleisin ristimänimi Pohjois-Namibian ihmisillä. Nyt on tarpeen kertoa, että siellä nimen anto on isän yksinoikeus. Eli isät haluavat, että heidän tyttäristään tulisi yhtä hyviä kuin Selma Rainio oli. Tänäpäin toki suurin osa on Namibialaisten Selmojen kaimoja. Pohjoisen Namibian naisten nimien koko kärki on suomalaisnimiä ja sieltä on helppo löytää kenen kaimoiksi he ovat kastettu, monet heistä sairaanhoitajia ja opettajia. Lähetystyössä on perustettu lastenkoulujen lisäksi perinteisesti sairaanhoitajien kouluja ja opettajaseminaareja. Namibiassa oli erikseen seminaari naisille. Kun vuosia sitten silloin Namibian opetusministeri Nahas Angula kävi Suomessa, hän kertoi minulle kuinka haluaisi tehdä väitöskirjan naisseminaarin vaikutuksesta kansakunnan rakentamisessa. Se tutkimus antaa vielä odottaa ja olisi todella tärkeä aihe. Poliitikko on vienyt miehen niin, että kun hän pääministerinä vieraili kesäkuussa maassamme ja edelleen antoi suuren arvon opetustyölle, mutta erityisen voimakkaasti korosti Onadjokwen merkitystä. Hän henkilökohtaisen todistuksena sanoi lääkintälähetystyöstä, että hänen äitinsä on kertonut hänen kuolleen yksivuotiaana 1943, ellei olisi hoidettu Onanjokwella. Toisen kerran hänen henkensä pelastui 1960 aivokalvotulehdus epidemian aikaan. Hän nimeltä mainitsi Kirsti Pakkalan joka häntä hoiti. Hän puheessa sairaanhoitoa ylistävän osion lopetti Oulun lähetysjuhilla Jeesuksen sanaan Matteuksen tai Luukkaan evankeliumista ” Parantakaa sairaita”., todeten lähetystyöntekijöiden vastanneet tähän kutsuun. Kohta kuuluu Luukkaan 10:8-9 mukaan näin: Kun tulette kaupunkiin ja teidät otetaan siellä vastaan, syökää mitä teille tarjotaan, parantakaa kaupungin sairaita ja kertokaa kaikille; Jumalan valtakunta on tullut teitä lähelle.

Kansalaistapaamisella pääministeri Angula kertoi voimattomuuden tunteestaan kun hänen tehtäväkseen tuli Swapossa järjestää kouluoloja Sambiassa. Silloin hän muisti, kuinka suomalaisilla

oli ehkä vielä suuremmat ongelmat aloittaessaan Ambomaalla, kuten hän sanoi alkeellisissa oloissa koulutyön. Se rohkaisi häntä jos kerran suomalaiset silloin, niin kyllä hänkin voi. Ilman esimerkkiä jonka hän itse tiesi ja tunsu, hän omien sanojensa mukaan, olisi nähnyt tehtävänsä mahdolliseksi. Tarvitaan siis tienraivaajia. Jostain syystä nimenomaan Afrikan työssä naiset ovat olleet niitä. Selma Rainio ehdottomasti mielestäni ” number One”. Hänellä oli hyvä tiimi ja ei hän toki kaikkea yksin tehnyt eikä ilman miesten apua. Vaikka sanommekin hänen rakentaneen Onandjokwen sairaalan, niin kyllä se miesten rakentama on, mutta hän oli se joka sai sen aikaan ja toimi monessa asiassa primus moottorina.

En voi olla tässä yhteydessä mainitsematta erästä faktaa, että kesti 50 vuotta ennen kuin ensimmäinen mieslääkäri Suomesta 1958 saapui Namibiaan Håkan Hellberg. Kaikki me miehet, jotka olemme terveydenhoidon kanssa olleet tekemisissä eri tehtävissä, olemme kokeneet olevamme Isoäiti Selman askelissa.

Mitä lääkintälähetys on sitten saanut aikaan Namibiassa? Jos jätetään pois kirkon kasvu ja kaikki se henkinen hyvä mitä se on tuonut ja katsotaan esimerkiksi kuolleisuuden vähenemistä. Veijo Notkola ja Harri Siiskonen kirjassaan Fertility, Mortality and Migration in SubSaharan Africa, The Case of Ovamboland in North Namibia, 1925–90 julkaistu niin Lontoossa kuin New Yorkissa vuonna 2000. todistavat kuolleisuuden laskun olleen viisikymmenluvulla maailman ennätys vauhtia Ambomaalla. Selitys ei ollut yksin kattava verkosto vaan myös tosiseikka, että valistus tuli samalta taholta kuin koulu ja seurakuntatyö, eli taholta johon jo kansa luotti. Nämä työt olivat melkein kokonaan naispuolisten työntekijöiden varassa. Vaikka ei joka puskassa suomalaisia naisia asunut, mutta rokotusmatkoilla he kävivät, voidaan sanoa joka puskassa ja näin heidän työtään arvostettiin ja nämä vaikutukset näkyvät yhteiskunnallisesti tämän päivän Namibiassa. Uskon näin olevan muuallakin.

Namibian pohjoinen alue tuo tuttu Ambomaa lienee niitä harvoja kolkkia Afrikassa missä naisten lukutaito on suurempi kuin miesten. Eli Lähetysten ja kirkon koulutyö tuotti hyvää tulosta. Mutta miten naiset pystyivät hyödyntämään oppimaansa eli saamaan tuloja oli ongelma. Vain oikeastaan kahteen ammattiin oli mahdollisuus, opettajaksi tai hoitajaksi. Ja näihin ammatteihin naisia valmistui. Näissä kummassakin ammatissa he osoittivat pystyvyytensä. Kun tiedämme perinteisillä parantajilla Afrikassa on edelleen aikamoinen kunnioitus, niin ymmärrämme, sairaanhoitajienkin saaneen tätä samaa arvostusta. Kun sitten heidät voitiin eri kategorioihin rekisteröidä Nursing Councilissa, merkitsi myös kohtuullisen hyvää palkkaa. Joka on johtanut siihen, että he ovat kovaa valuuttaa naimamarkkinoilla. Esimerkiksi kirkossa, missä pappien palkat tosi pienet, useat papit ovat valinneet vaimoksi sairaanhoitajan tai opettajan. Kaikilla näillä asioilla on ollut ainakin epäsuora vaikutus naisen asemaan. Ondongan kuninkaan puoliso Cesilia eläkkeelle oleva ylihoitaja Onandjokwelta on varmaan suuresti vaikuttanut kuninkaan päätöksiin leskien aseman parantamisessa. aiemmin miehen kuoltua leski joutui pois omasta kodistaan ja miehen suku vei kaiken. Nyt tähän on tullut muutos.

Yhdeksänkymmenluvun alussa Namibiassa keskusteltiin naispappeudesta. Oniipan kirkossa oli asiasta kovasti keskusteltu ja lopuksi tultu toteamukseen: Kyllä nainen pappi voi olla, mutta ei voi olla kirkkoherra eli seurakunnan johtava pappi. Silloin jo vanha mies Toivo Ambambi nousee ja aloittaa: Te kaikki tunnette minut, että olen työelämäni palvellut Onandjokwen sairaalassa huollon työnjohtajana. Onandjokwella jonka perusti Kuku Rainio, jonka tunsin, ja monta muuta naislääkäriä ja ylihoitajaa sekä muita naisia. Kyllä nainen voi. Paikalla olleet tunnetut feministitkin olivat hiljaa ja näin mielipide muuttui. Nainen voi olla kirkkoherra ja ihan mitä vaan. Mutta ei tuotakaan päätöstä olisi syntynyt ilman Selmaa ja muita esimerkillisiä naisia.

Lopuksi tosi tarina Selmasta. 1938 Selma pyysi työtoverinsa juhlakahville, koska oli saanut Suomesta lehtileikkeen, Suomeen oli valmistunut sadas naislääkäri. Selma luki leikkeen ja sanoi, raamattu pitää paikkaansa, Jumala on maksanut satakertaisesti takaisin. Sitten hän kertoi nuoruuden haaveestaan valmistua Suomeen naisille ja lapsille lääkäriksi. Nyt hän oli onnellinen, että vaikka hän lähti Afrikkaan, niin Suomeen on tullut naislääkäreitä. (Aikalainen Liina Lindström on kertonut tämän tyttäremme lakkiaisissa 1989)

Namibian itsenäistymisprosessin aikana Onadjokwe sijaitsi sotatila-alueella ja oli aivan hilkulla, että sairaala olisi siirtynyt Etelä-Afrikan sotilaiden hallintaan 1985-86 ja tänään emme täällä puhuisi siitä mitään. Sairaalassa oli vain yksi lääkäri, jota kirkon johtajat rukoilivat jaksamaan. Hän, vaimoni ajatteli silloin, niin kuin tänäänkin, että Kuku Selman perintö velvoittaa. Sama velvoitus on tuonut myös Filemon Amaambon tänään tänne. Saamme olla ylpeitä suomalaisten naisten tekemästä työstä usein tienraivaajina vaikeissa olosuhteissa.

Tänään voimme iloita, että Selma Rainion ja muiden pioneerien jalanjäljet eivät ole hukkuneet Afrikan sanaan, vaan työ jatkuu Afrikkalaisten kantaessa vastuun. Tänään ovat uudet entistä raskaammat haasteet, Aidsiin liittyen, joka esimerkiksi kuolleisuudessa saavutetut hyvät tulokset on pitkälti ajanut alas. Sairaanhoidon tilanne on kohtuullinen, mutta lääkäritilanne kriittinen. Maassa ei kouluteta lääkäreitä, mutta siinä on tapahtumassa kehitystä ja Oulun Yliopisto on mukana siinä hankkeessa.

Rohkaiskoon edesmenneitten pioneerien työ meitä ja meidän jälkeemme tulevia tasaamaan omastamme niiden hyväksi, joilla ei mene niin kuin meillä.